

PIESŇOVÝ REPERTOÁR OBCE JABLONICA NA ZÁHORÍ A „ZDOBENÝ SPEV“ V ZÁPISOCH KAROLA PLICKU

MIRIAM TIMKOVÁ

Mgr. Miriam Timková, PhD.; Ústav hudobnej vedy SAV, Dúbravská cesta 9, 841 04 Bratislava 4; e-mail: miriam.timkova@savba.sk

ABSTRACT

In his collecting activity in Slovakia Karol Plicka (1894 – 1987) gave particular attention to the Záhorie region. Taking the example of the village of Jablonica in the eastern part of this region, we demonstrate the collector's interest in the local song repertoire, individual singers, and the specific vocal style of ornamentation in Záhorie. Using source criticism, a repertoire was identified to the extent of 187 songs, recorded from 26 singers in this locality. Particularly useful are the written records of songs by the singers Pavol Pinkava and Agneša Pinkavová. Their song repertoire contains principally ballads, wedding, dance and love songs. In his studies the collector also gave particular attention to Pavol Pinkava as an individual singer: the records of embellished singing as rendered by this singer are comparable to the records of the singing of Eva Studeničová, an outstanding singer from the village of Moravský sv. Ján in the western part of Záhorie. The records of songs performed by other singers are instructive as regards observation of song variants, and they highlight the contemporary condition and preservation of folk singing in local tradition.

Key words: local repertoire, bearers of song tradition, variants of songs, embellished singing

Úvod

Výsledkom zberateľskej činnosti Karola Plicku na Slovensku je rozsiahla rukopisná zbierka, ktorá predstavuje jeden z najvýznamnejších prameňov slovenskej ľudovej piesne z prvej polovice 20. storočia.¹ Ako sme vo viacerých štúdiách upozornili, práca

¹ URBANCOVÁ, Hana: *Vybrané kapitoly z dejín slovenskej etnomuzikológie*. Bratislava : Ústav hudobnej vedy SAV, 2016, s. 128. URBANCOVÁ, Hana: Rukopisná zbierka slovenských ľudových

s Plickovými zápismi je pomerne komplikovaná nielen z hľadiska spôsobu zápisu, ale aj z hľadiska súčasného stavu uloženia celej rukopisnej zbierky.² Vzhľadom na to, že jednotlivé časti tejto zbierky sa nachádzajú uložené v dvoch inštitúciách, konkrétne v Slovenskom národnom múzeu (Pozostalosť K. Plicku, ďalej SNM)³ a v Slovenskej národnej knižnici – Literárnom archíve (ďalej SNK-LA)⁴ v Martine, pri výskume sme museli porovnávať a dopĺňať zápisy z oboch zdrojov. Na základe viacročnej systematickej práce s Plickovými rukopisnými zápismi sme vytvorili metodický systém, ktorý sme opísali už v predchádzajúcich štúdiách.⁵ Tento systém práce s Plickovými zápismi sme použili aj v prípade jeho záznamov z obce Jablonica na Záhorí.

Po spracovaní Plickových zápisov zo stredného Považia sa budeme postupne venovať rekonštrukcii jeho zápisov z regiónu Záhorie. Ako jednu z prvých záhorských obcí, kde K. Plicka uskutočnil terénny výskum, sme zvolili Jablonicu, nachádzajúcu sa vo východnej časti Záhoria. Na túto lokalitu sme sa zamerali prednostne aj preto, že podľa charakteru piesňových zápisov (prevažne v podobe melodických čistopisov s textom, prípadne samostatne zapísaným textom) bol zrejmý nielen intenzívny záujem zberateľa o túto lokalitu, ale pravdepodobne aj úmysel ďalšej práce s realizovanými zápismi. Okrem iného nás zaujal fakt, že K. Plicka v tejto obci zaznamenal ozdobný spev, podobne ako ho dokumentoval aj v obci Moravský Svätý Ján v podaní výnimočnej speváčky Evy Studeničovej.⁶ Jablonica sa nachádza v Trnavskom kraji a dnes patrí do okresu Senica.⁷

Rekonštrukcia piesňových zápisov a rozsah repertoáru

Pri rekonštrukcii Plickových piesňových zápisov z Jablonice sme vychádzali najmä z prameňov nachádzajúcich sa v SNM, pričom tieto zápisy nie sú signované.⁸ Vyskytovali sa prevažne v podobe melodických čistopisov s podpísaným piesňovým textom, prípadne sa text piesne nachádzal na samostatnom záznamovom lístku v podobe textového prvopisu. Na základe zápisov zo SNM sme zostavili abecedný zoznam

piesní Karola Plicku – otázky evidencie a spracovania prameňov. In: *Od lidové písně k evropské etnologii. 100 let Etnologického ústavu Akademie věd České republiky*. Ed. Jana Pospíšilová, Jana Nosková. Brno : Etnologický ústav AV ČR, 2006, s. 232-244.

² TIMKOVÁ, Miriam: Piesňový repertoár obce Dohňany. Zo zápisov Karola Plicku. In: *Musicologica Slovaca*, roč. 2 (28), 2011, č. 2, s. 251-273. TIMKOVÁ, Miriam: Piesne z obce Lazy pod Makytou v zápisoch Karola Plicku. In: *Musicologica Slovaca*, roč. 4 (30), 2013, č. 1, s. 104-136. TIMKOVÁ, Miriam: Pozostalosť Karola Plicku a problémy jej spracovania. In: *Musicologica Slovaca*, roč. 6 (32), 2015, č. 1, s. 62-85.

³ Pôvodne Etnografické múzeum v Martine.

⁴ Pôvodne Matica slovenská v Martine.

⁵ TIMKOVÁ, Ref. 2.

⁶ TIMKOVÁ, Miriam: Rekonštrukcia piesňového repertoáru Evy Studeničovej zo zápisov Karola Plicku. In: *Musicologica Slovaca*, roč. 7 (33), 2016, č. 2, s. 249-283.

⁷ Encyklopédia miest a obcí Slovenska. Banská Bystrica : PS-Line, 2005, s. 147.

⁸ Momentálne sa tieto zápisy nachádzajú v škatuli č. 3, v troch samostatných nami vytvorených obaloch, ktoré sú sústredené do jedného hlavného obalu pod názvom „Jablonica“. (Názvy jednotlivých obalov: „Jablonica – texty, riekanky“; „Jablonica – textové / melodické prvopisy“; „Jablonica – skompletizované melodické zápisy + texty“).

textových incipitov, ktorý sa stal základom našej ďalšej práce so zápismi uloženými v SNK-LA. Zápisy z Jablonice sa tu nachádzajú pod týmito signatúrami: A VII 3 242 – 3 244; A VII 3 273 – 3 276; A VII 3 284; A VII 20 956 – 21 003; A VII 21 006 – 21 099. Piesňové zápisy sa prevažne vyskytujú vo forme odpisu cudzou rukou spolu aj s prepisom piesňového textu na stroji, ďalej vo forme Plickovho melodického čistopisu / melodického prvopisu, prípadne v podobe samostatného Plickovho textového prvopisu.

Pri práci s prameňmi uloženými v obidvoch inštitúciách sme často nachádzali omylom pripojené zápisy, ktoré pochádzali z iných lokalít okolia Jablonice (Osuské, Rozbehy a Hradište). Tieto zápisy sme samozrejme z výskumu vylúčili, pričom už pri revízii Plickovho fondu v 80-tych rokoch samotní pracovníci SNK-LA zistili, že niektoré záznamy sú stratené.

Výsledkom podrobnej komparačnej práce s prameňmi uloženými v obidvoch inštitúciách je piesňový repertoár v rozsahu 187 piesní. Z tohto celkového počtu sa v Plickovej pozostalosti v SNM nachádzajú aj 4 zápisy piesní, ktoré boli pôvodne uložené v SNK-LA, o čom nás informujú signatúry tejto inštitúcie. Objavili sme tiež 4 zápisy piesní, ktoré sa nachádzajú v oboch inštitúciách, t. j. časť zápisu piesne sa nachádza v SNM (napríklad melodický čistopis piesne) a časť v SNK-LA (napríklad jeho textový prvopis a podobne). Ďalších 107 zápisov sa nachádza iba v SNM a 72 zápisov len v SNK-LA.

Výsledok rekonštrukcie piesňových zápisov z Jablonice môžeme porovnať s našim výskumom piesní zaznamenaných od Evy Studeničovej z Moravského Svätého Jána, pričom charakter zápisov a zberateľov prístup k nim je veľmi podobný. Máme na mysli precíznu dokumentáciu piesní prevažne v podobe melodických čistopisov, a navyše – čo je pre Plicku ojedinelé – takmer pri každom zápise je uvedené aj meno speváka. Z celkového počtu piesní, ktoré Plicka v Jablonici zaznamenal, má až 181 piesní uvedenú nielen lokalitu, ale aj meno informátora. Iba v 6 prípadoch meno speváka nevieme, keďže Plicka ho zvykol uvádzať pri melodickom zápise piesne; z týchto piesní sa nám však zachovali iba textové prvopisy.

Ukázalo sa, že v obci Jablonica K. Plicka pracoval so širokým zázemím spevákov a speváčok. Z jeho zápisov sa nám podarilo identifikovať 26 mien, z ktorých sme vytvorili zoznam mien interpretov usporiadaný v abecednom poradí podľa ich priezvisk. Vek uvádzame iba v prípade, ak bol pôvodne zberateľom zaznamenaný, pričom pri každom spevákovi a speváčke uvádzame aj počet zaznamenaných piesní.

1. Barcajová Cecília, [vek neuvedený] (2 piesne),
2. Bartáková Agáta, 32-ročná (8 piesní),
3. Blažková Mária, 13-ročná (1 pieseň),
4. Boltová Margita, [vek neuvedený] (1 pieseň),
5. Durgalová Kristína, 28-ročná (1 pieseň),
6. Gažová Anka, 37-ročná (5 piesní),
7. Hlásniček Jozef, 58-ročný (1 pieseň),
8. Jurovátá Angela, 12-ročná (1 pieseň),
9. Koblížková Anna, [vek neuvedený] (1 pieseň),
10. Lahotayová H., 15-ročná (1 pieseň),
11. Mihalová Elena, [vek neuvedený] (2 piesne),

12. Nedbalová Mária, [vek neuvedený] (2 piesne),
13. Oslejová Mária, 53-ročná (18 piesní),
14. Patáková Anna, [vek neuvedený] (3 piesne),
15. Pinkava Pavel, 52-ročný (62 piesní),
16. Pinkavová Agneša, 35-ročná (40 piesní),
17. Pinkavová Julka, 15-ročná (2 piesne),
18. Polák Alfonz, 34-ročný (4 piesne),
19. Škápiková Katarína, 41-ročná (15 piesní),
20. Štebík Oto, [vek neuvedený] (1 pieseň),
21. Tesarová Herm.[-ína,] 12-ročná (1 pieseň),
22. Turanská Mária, [vek neuvedený] (2 piesne),
23. Valentová Katarína, 54-ročná (1 pieseň),
24. Valentová Mária, 50-ročná (3 piesne),
25. Žáková A., 10-ročná (1 pieseň),
26. Žáková Mária, [vek neuvedený] (2 piesne).

Ako zo zoznamu vyplýva, pri deviatich spevákoch nie je uvedený vek. Interpreti, s ktorými K. Plicka v tejto obci spolupracoval, tvorili rôznorodú skupinu, ktorá zahŕňala ako detských informátorov, tak aj dospelých. Ženy-speváčky predstavujú väčšinu (22 mien), z mužov sú to len štyria speváci. Uvedený pomer v zastúpení žien a mužov sa v podstate zhoduje s Plickovým názorom, že väčšinou sú speváčky aktívnejšie ženy, pričom je pre zberateľa veľkým problémom nájsť spoľahlivého speváka – muža.⁹

Z dokumentovaného piesňového repertoáru nás najviac zaujali najmä kompletne Plickove zápisy od speváka Pavla Pinkavu, ktoré boli zároveň aj najpočetnejšie: zberateľ z podania tohto speváka zapísal 62 piesní. Podobne zaujímavé boli pre nás zápisy piesní, ktoré K. Plicka získal z podania Agneše Pinkavovej: ide o repertoár v rozsahu 40 piesní. Z celkového počtu 187 rekonštruovaných piesní z obce Jablonica zápisy piesní od týchto dvoch spevákov predstavujú viac ako polovicu repertoáru (102 zápisov), ktorý Plicka v tejto obci zaznamenal. Zvyšok (85 zápisov) tvoria piesne získané od ďalších informátorov z tejto lokality.

Jablonica, podobne ako Moravský Svätý Ján, spadá do oblasti, v ktorej sa v minulosti pravdepodobne vyskytoval v intenzívnejšom zastúpení ozdobný štýl spevu. Túto ozdobnosť vokálneho prejavu môžeme vidieť najmä v zápisoch piesní v podaní Pavla Pinkavu a Agneše Pinkavovej.¹⁰ Okrem týchto dvoch spevákov piesňové zápisy pochádzajú od ďalších 24 informátorov z Jablonice. V menšom počte sa tak vyskytujú zápisy piesní od týchto spevákov: Márie Oslejovej (18 piesní), Kataríny Škápikovej (15 piesní), Agáty Bartákovovej (8 piesní). Päť piesní zapísal Plicka od Anky Gažovej a 4 piesne od Alfonza Poláka. Po 3 piesne zapísal od speváčok Anny Patákovovej a Márie Valentovej. Od ostatných spevákov zapísal Plicka po jednej alebo dvoch piesňach, pričom ide najmä o detský folklór – riekanky, vyčítanky a rečňovanky či detské hry, napríklad: *Kmotre ! Copak ?* (O. Štebík), *Myšičko, myš* (A. Patáková), *Ťapy, ťapy, ta-*

⁹ PLICKA, Karol: Z ciest za slovenskou piesňou. In: *Slovensko*, roč. 1, 1934/1935, s. 138-140. UR-BANCOVÁ, Ref. 1, *Výbrané kapitoly z dejín slovenskej etnomuzikológie*, s. 128-130.

¹⁰ Príbuzenský vzťah P. Pinkavu a A. Pinkavovej sa nám zatiaľ nepodarilo zistiť.

pušky (A. Koblížková), *Zlatá brana otvorená* (H. Tesarová), *Sedí kačer na barine* (C. Barcajová), *Šijeme mjechy na orechy* (H. Lahotayová), *Hajovia, hajovia* (A. Žáková).

Vokálny štýl ozdobného spevu najviac dominuje v zápisoch piesní z podania Pavla Pinkavu a Agneše Pinkavovej, ale vyskytuje sa aj v piesňach v interpretácii Márie Oslejovej, Agáty Bartákovvej a Kataríny Škápikovej. Od ďalších spevákov K. Plicka znamená piesne v malom počte, pričom ozdobnosť spevu je menej výrazná. Môžeme preto hypoteticky usudzovať, že podobne ako v prípade piesňových zápisov z Moravského Svätého Jána sa ozdobný spev aj tu pomaly vytrácal a všetci speváci v lokalite ho neovládali. Postupne začal dominovať spev v menej zdobenej forme, pričom ozdobný vokálny štýl vychádzal hlavne zo schopností a speváckeho potenciálu daného interpreta.

Žánrovú príslušnosť piesní sa podarilo identifikovať pri 161 zápisoch; 26 piesní zostalo bez bližšieho určenia, pretože k nim chýbal záznam piesňového textu. Pri 6 piesňových zápisoch sa nám však podarilo dodatočne určiť žánrovú príslušnosť na základe porovnania s tlačenou zbierkou *Záhorácké pjesničky* od Janka Blaha.¹¹

Ozdobný spev sa vyskytuje hlavne v baladách, napríklad: *V svatokaterinském háji, Čo sa stalo v Trnave* (K. Škápiková), *Šla Anička do hajička, Na previjar švárnú ceru, Čo sa stalo v nove* (M. Oslejová). Zaujímavosťou je napríklad balada *Pásel Janko dva voľy* v podobe dvoch melodických variantov v podaní dvoch speváčok: Kataríny Škápikovej a Márie Oslejovej. Podľa textu ide o zbojnícku baladu, pričom melodický variant od Márie Oslejovej je zdobený výraznejšie ako u Kataríny Škápikovej. Ďalej sa ozdobný spev vyskytuje v niektorých lúboštných piesňach, napríklad: *Lecel, lecel roj, Tečie voda od Zahora mutná* (K. Škápiková), *Pred našima studňa múruvaná* (M. Valentová), *Šak je to smutný, neveselý deň, Daj mi, Bože, teho* (M. Oslejová), *A dubina, dubina, Chudobná devečka jako iskerečka, Zaspívaj slávičku, rozveseluj pole* (A. Pinkavová); čiastočne aj v obradových piesňach, napríklad: *Nové leto, nové* („na Kvetnú nedeľu“) od Agneše Pinkavovej. Vyskytuje sa aj v niektorých svadobných piesňach, napríklad: *Zadala manka, zadala ceru* (M. Oslejová), *Ach, mamenko, mamko* („ked idú s duchnami“) z podania Agneše Pinkavovej, či pri niektorých regrútskych piesňach, napríklad: *Ked som maširoval* (A. Pinkavová).

Zriedkavejšie možno vidieť výskyt ozdobného spevu pri niektorých tanečných piesňach, napríklad *Ej, čača, čača* (A. Pinkavová), ktorú K. Plicka označil ako „*gajdošský tanec*“. Väčšinou však piesne k tancom ozdobný charakter nemajú, a to najmä, ak ide o rýchle tanečné piesne, napríklad *Ej, okolo nás hlastovenka letala* (K. Valentová). Pri tejto piesni sa nachádza Plickova poznámka: „*chlapci skákajú, kerý výše!*“, pričom ju uvádza ako pieseň „*do skoku*“.

V priadkovej piesni *Practe, practe, pradulienky* v podaní Agneše Pinkavovej však ozdobný charakter spevu absentuje. Podobne chýba aj v niektorých baladách, napríklad: *Rúža Šandor bol zbojník* (A. Bartáková) alebo v naratívnej piesni *Počul som novinu* v podobe dvoch melodických variantov v podaní Agneše a Julky Pinkavovej. Zdobený spev chýba aj v niektorých detských piesňach, humoristických piesňach či v dožinkovej piesni *Pane náš!/, chystaj nám oldomáš* (A. Bartáková).

¹¹ BLAHO, Janko: *Záhorácké pjesničky*. Ed. Peter Michalovič. Bratislava : Hudobné centrum, 2018.

Z hľadiska publikovaných Plickových zápisov piesní sme záznamy z Jablonice porovnali s vydanou zbierkou *Slovenský spevník I.*¹² V tejto Plickovej tlačenej piesňovej zbierke sa vyskytujú tieto zápisy piesní z obce Jablonica:

1. *Ach, mamenko moja* – č. 17 (regrútska), s. 78, spev: Pavel Pinkava (SNK-LA, sign. A VII 21 024-21 025; súhlasí text aj melódia);
2. *Chodievau Janičok* – č. 172 [žáner neuvedený], s. 170¹³ (pieseň sa nenachádza ani v SNM, ani v SNK-LA);
3. *Jako si Janenko* č. 201 (ľúbostná), s. 187, spev: Agáta Bartáková (Pozostalosť K. Plicku, SNM v Martine; v tlačenej zbierke je pieseň transponovaná od tónu *a*¹, v rukopisnom zázname je nápev zapísaný v polohe od tónu *g*¹, inak text a melódia súhlasia);
4. *Kebys' bola moja* – č. 215 („do krepčena“, tanec mládencov pred muzikou, svadobná), s. 195, spev: Anka Gažová (SNK-LA, sign. A VII 21 045; súhlasí text aj melódia);
5. *Keď já pojdem na francúzsku vojnu* – č. 217 [žáner neuvedený], s. 196 (pieseň sa nenachádza ani v SNM, ani v SNK-LA);
6. *Na levárskej veži* – č. 269 [žáner neuvedený], s. 224 (pieseň sa nenachádza ani v SNM, ani v SNK-LA);
7. *Na prahu stála* – č. 275 (tanec „šúchaná“/regrútska), s. 228, spev: Katarína Škápiková (Pozostalosť K. Plicku, SNM v Martine; súhlasí text aj melódia);
8. *Šak je to smutný, neveselý den* – č. 381 (ľúbostná, rozlúčková), s. 291, spev: Mária Oslejová (Pozostalosť K. Plicku, SNM v Martine; súhlasí text aj melódia);
9. *Vysoko denička* – č. 466 (ľúbostná), s. 341, spev: Agáta Bartáková (SNK-LA, sign. A VII 21 078; súhlasí text aj melódia);
10. *Zaspívaj slávičku, rozveseluj pole* – č. 486 (ľúbostná/rozlúčková), s. 351, spev: Agneša Pinkavová (SNK-LA, sign. A VII 21 002-21 003; súhlasí text aj melódia).

Všetky piesňové zápisy z obce Jablonica, ktoré Plicka uverejnil v tejto piesňovej zbierke, majú jednotne uvedený údaj o lokalite v podobe „*Jablonica (okolie Trnavy), z vlast.[-ných] zápisov.*“ Ani pri jednej z nich však zberateľ v tlačenej zbierke neuvádza meno informátora, preto sme ho doplnili podľa našich výskumov zo zápisov v SNM / SNK-LA. Z celkového počtu publikovaných piesní z Jablonice 7 zápisov má predlohy v rukopisných prameňoch, ktoré sa nachádzajú buď v Plickovej pozostalosti v SNM (3 zápisy), alebo v SNK-LA (4 zápisy).

Spevák Pavol Pinkava a zápisy „zdobeného“ spevu

V rámci dokumentácie ľudového spevu v obci Jablonica sa Karol Plicka najviac sústredil na 52-ročného speváka Pavla Pinkavu, predstaviteľa staršej generácie. Z jeho repertoáru sa nám podarilo rekonštruovať 62 piesní vrátane tzv. „zdobených“ piesní.

¹² PLICKA, Karol: *Slovenský spevník I. 500 slovenských ľudových piesní*. Praha; Bratislava : Štátne hudobné vydavateľstvo, 1961.

¹³ V tlači sa vyskytla chyba – pieseň pod č. 172 má zamenený melodický zápis s piesňou č. 173, čo potvrdzuje aj ďalší text piesne.

K. Plicka považoval tohto speváka za výnimočného, expresívne nadaného interpreta, čo potvrdzuje aj poznámka v Plickovej štúdii *O zbieraní ľudových piesní*:¹⁴

„Keď jablonický svat Pavel Pinkava zaspieva pri veselí ‚Sirota, sirota, tvoja svadba sto-
jí‘, chápem, že neplače len sirota, ale plačú všetci okolo. Keď zvažíme, že jeho podanie
(i podanie nemnohých iných) v ničom sa neopiera ani o efektnú dynamiku, ani o hla-
dané *sostenuto* a *ritardando* a vonkoncom už nie o cvičený hlas umelých spevákov,
nemožno nám ani dosť hodnotiť prekrásne, syté *espressivo* v hlase, ktoré je božským
darom len ozajstných umelcov.“¹⁵

V súvislosti s týmto spevákom Karol Plicka uviedol v štúdii odkaz aj na Agne-
šu Pinkavovú a spôsob jej spevu zachytil v ukážke ľúbostnej piesne *Pri Dunajku šaty
prala*.¹⁶ Z podania 35-ročnej speváčky Agneše Pinkavovej sme rekonštruovali spolu
40 piesní, pričom súčasťou zápisu nápevov je aj ozdobnosť, podobne ako u Pavla Pin-
kavu, hoci v prípade tejto speváčky aplikovaná v menšom rozsahu. Ozdobný spev sa
nachádza najmä v svadobných piesňach (*Hore háj, hore háj, Ideme, ideme, Od kostela
do mlýna*) a ľúbostných piesňach (*Beda temu kamenu*), ale aj v baladách.

Aby sme pochopili, čo Plicka chápal pod označením tzv. „zdobený spev“, je potreb-
né spomenúť jeho úvodnú štúdiu v *Slovenskom spevníku I*.¹⁷ Vysvetľoval ho ako spôsob
využitia niekoľkých druhov ozdôb, ktoré sa majú spievať ľahko, a nie ťažkopádne, ako
sa často prezentujú na pôde folklorizmu. Tento spôsob zdobenja, tzv. „tichej noty“, sa
má interpretovať v tradičnom prejave najmä *mezzoforte* alebo *piano*.¹⁸ Graficky Plicka
rozlišoval, či je ozdoba nerozlučnou súčasťou melódie (typické najmä pre piesne zo
Záhoria a zvlášť pre speváka Pavla Pinkavu), a vtedy transkriboval tieto ozdoby nor-
málnym typom nôt. Ozdoby tzv. „nahodené“ označoval malým typom nôt.¹⁹ Tento
spôsob značenia sa nachádza nielen v tlačenej zbierke *Slovenský spevník I*, ale aj v jeho
rukopisných zápisoch v SNM / SNK-LA. Z Plickových zápisov „zdobených“ piesní
z podania Pavla Pinkavu môžeme spomenúť napríklad baladu *Jede Janénko pres hory,
Na čačovskej rubanine, Počúvajte, hlavná pani, Stojí Kačka pri šentýši, V tej bakonskej
hory*.

K ďalším znakom tradičného prednesu „zdobených“ piesní patria tzv. tóny pre-
chodné a prírazové,²⁰ napríklad v zápise piesne *Zaspívaj slávičku, rozveseluj pole* (*Slo-
venský spevník I*, č. 486, s. 351; SNK-LA, sign. A VII 21 002-21 003). Tieto ozdoby
treba spievať ľahko a plynulo, aby nezaťažili hlavnú melodickú líniu piesne. Zo zápisov
piesní od P. Pinkavu je to napríklad vojenská pieseň *Pod Verunú, pod tým kopcom*.
K melodickým ozdobám patria aj prírazy pred notou, čo je typické najmä pre zápis
gajdošských piesní, napríklad: *Ani som nezbíjal, Já sem synek sebevolný* či *Katerinka*

¹⁴ PLICKA, Karol: *O zbieraní ľudových piesní*. In: *Sborník Matice Slovenskej* 2, 1924, s. 49-59; pre-
vzaté zo zborníka: SLIVKA, Martin: *Karol Plicka o folklóre, fotografii, filme*. Martin : Slovenské
národné múzeum, 1994, s. 24-34.

¹⁵ PLICKA, Ref. 14, s. 28.

¹⁶ PLICKA, Ref. 14, s. 30.

¹⁷ Svoje chápanie ozdobného („zdobeného“) spevu Karol Plicka podrobne vysvetľuje v úvodnej štú-
dii k piesňovej zbierke *Slovenský spevník I*. PLICKA, Ref. 12, s. 9-66.

¹⁸ PLICKA, Ref. 12, s. 41.

¹⁹ PLICKA, Ref. 12, s. 41-42.

²⁰ PLICKA, Ref. 12, s. 42-43.

husy pasla. Z ďalších typov ozdôb môžeme spomenúť rôzne druhy obalov či opôr.²¹ Podľa Plicku pri celkovom vyznení piesne však treba pamätať hlavne na fakt, že ľudový spevák svojimi ozdobami noty len obaluje, a nie zaťažuje. V neposlednom rade je pri zdobenom speve dôležité legato (viazaný spôsob spevu), ktoré podľa zberateľových názorov vychádza z hry na píšťalách. Viaže sa nielen melódia, ale aj slovo. Za ideálny spôsob tohto typu spevu považuje Plicka interpretáciu Evy Studeničovej.²² Z repertoáru Pavla Pinkavu sa legatové viazanie týka najmä lúboštných piesní, napríklad: *Pri Trnave ruža kvitne*, *Mela sem já milovníčka*, *Ej, hory, hory*; ale aj už spomenutých balád či svadobných piesní (*Zadala mati, zadala ceru*, *Sirota, sirota, tvoja svadba stojí*, *Smutná noc, tmavá noc* – „pre sirotu na svadbe“ atď.).

Niektoré zápisy piesní z podania speváka P. Pinkavu sú bez zdobeného spôsobu spevu, napríklad tanečné piesne (*Každý kačer svú kačičku*, *Malučký je maderánek* – túto pieseň Plicka charakterizuje ako „*Jánošíkov odzemek*“) a detské piesne (*Hrábličky*, *hrábličky*, *Já sem malý jageríček*). Niektoré zápisy z jeho repertoáru sa zasa vyznačujú malou mierou využitia zdobenía, napríklad svadobná legenda *Veselí velké v Káni slaveno*.

Plicka vo svojej štúdii upozorňuje aj na fakt, že pri tanečných piesňach sa môže pri prednese zo zápisu tvoriť tvrdé, useknuté staccato, typické skôr pre novouhorské piesne.²³ Tomuto sa treba vyhnúť a staccato treba chápať skôr ako „položený prízvuk“, viac tušený, než ostro odseknutý.²⁴ V neposlednom rade je pre záhorácke piesne dôležité *glissando*, ktoré Plicka vo svojich zápisoch presne zaznačuje s tým, odkiaľ a kam má smerovať, pričom je dôležité, aby pri interpretácii neskĺzlo príliš rýchlo, ale ani príliš pomaly. Pre tento spôsob spevu je preto nutné poznať lokálny repertoár a jeho interpretačný štýl.²⁵

Na základe rekonštrukcie piesňových zápisov z Jablonice, a najmä na príklade piesňového repertoáru speváka Pavla Pinkavu môžeme skonštatovať, že Plickove zápisy reprezentujú vzácny historický dokument ozdobného vokálneho štýlu, ktorého vrchol podľa názorov niektorých bádateľov pravdepodobne kulminoval na Záhorí a v rakúskej oblasti Moravského poľa v druhej polovici 19. storočia, pričom postupne zaniikal v priebehu prvej tretiny nasledujúceho storočia.²⁶

Záver

Rekonštrukcia zápisov ukázala, že v obci Jablonica Karol Plicka zaznamenal spolu 187 piesní. Žánrovej analýze sme podrobili piesňový repertoár v rozsahu 161 zápisov,

²¹ PLICKA, Ref. 12, s. 43.

²² PLICKA, Ref. 12, s. 43-44.

²³ PLICKA, Ref. 12, s. 9-66.

²⁴ PLICKA, Ref. 12, s. 48-49.

²⁵ PLICKA, Ref. 12, s. 49-50.

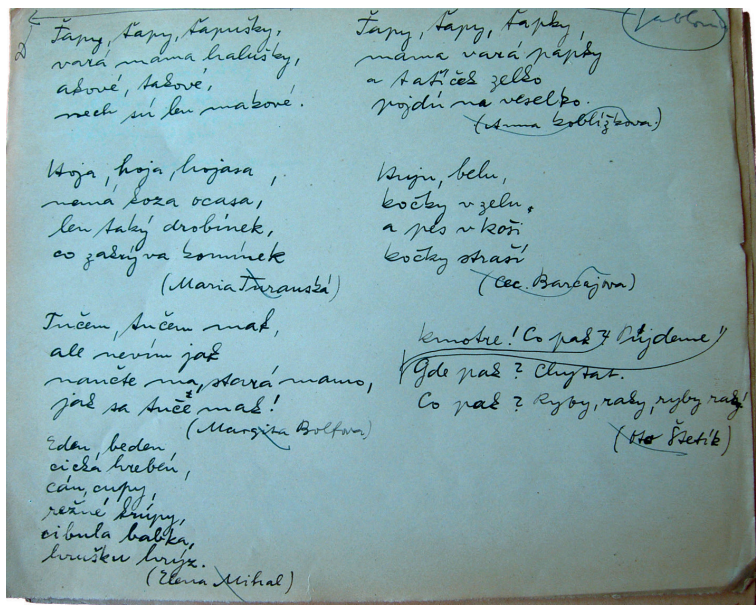
²⁶ Týmto štýlom spevu sa zaoberá štúdia od: MICHALOVIČ, Peter: Staršie zápisy ozdobného spevu na Záhorí a súčasný prístup k nim. In: *Ethnomusicologicum 1/1*. Ed. Stanislav Dúžek. Bratislava : ASCO, 1993, s. 87-94. K analýze fenoménu ozdobného spevu pozri bližšie: LOMEN, Kristina: Ozdobný spev Slovákov v Starej Pazove (Srbsko): dokumentácia, transkripcia, analýza, interpretácia. In: *Musicologica Slovaca*, roč. 12 (38), 2021, č. 2, s. 155-253.

zvyšným 26 piesňam chýbala textová zložka. Napriek tomu sa dal na základe Plickových piesňových zápisov získať dostatočný prehľad o piesňovom repertoári tejto obce. Zberateľ sa sústredil na zachytenie lokálneho repertoáru od väčšieho počtu spevákov. Na základe pramennej kritiky sa nám podarilo identifikovať 26 mien spevákov. Čo sa týka generačného zastúpenia, Plicka pracoval so spevákami širokého vekového rozptylu od 10-ročného dieťaťa až po 58-ročného speváka. Aj keď medzi informátormi prevládajú ženy (22 speváčok), v celom dokumentovanom repertoári tejto obce dominujú piesňové zápisy od mužského predstaviteľa lokálnej piesňovej tradície Pavla Pinkavu. Zápisy piesní z podania tohto speváka tvoria reprezentatívnu zložku ozdobného spevu na Záhorí. Podobne ako v prípade speváčky Evy Studeničovej z Moravského Svätého Jána predstavujú vzácne historické doklady, ktoré sa stali dokumentom svojej doby.²⁷

Štúdia je súčasťou grantového projektu VEGA č. 2/0145/18 „Systematika piesňových žánrov v tradičnej hudobnej kultúre“ (2018 – 2021), riešeného v Ústave hudobnej vedy SAV.

²⁷ Ďakujem pracovníkom SNM a SNK-LA za sprístupnenie rukopisných zápisov Karola Plicku a za možnosť s nimi odborne pracovať.

PRÍLOHA

Obr. 1: Detské riekanky a vyčítanky, textový prvopis. Jablonica (okr. Senica). Prednes Maria Turanská, Margita Boltová, Elena Mihalová, Anna Koblížková, Cecila Barcajová, Oto Štebík (Pozostalost' K. Plicku, SNM v Martine)

Pieseň Matice Slovenskej
 v Martine Svätom Martine (ľas. Škápiková)

pá-sel Jan-ko dva vo-ly, pá-sel Jan-ko
 dva vo-ly na se-le-nom ú-ľo-ry, na se-le-nom
 ja ľam ľalenu neľam,
 ľacik sa s ľam ľeľam.
 ľad sa oni ľeľam,
 ľeľ ľam ľabli.

ľeľ ľo ľam ľajnici
 ľam ľam ľajnici.
 ľajzi, ľanko ľalenu,
 ľam ľam ľam ľam.
 ľam ľam ľam ľam,
 ľam ľam ľam ľam,
 ľam ľam ľam ľam,
 ľam ľam ľam ľam.

ľam ľam ľam ľam,
 ľam ľam ľam ľam,
 ľam ľam ľam ľam,
 ľam ľam ľam ľam.

Obr. 2: Melodický čistopis piesne Pásel Janko dva voly, 1. var. Jablonica (okr. Senica). Spev Katarina Škápiková (Pozostalost' K. Plicku, SNM v Martine / [SNK-LA], sign. A VII 21 011)

v.

(Jablonica
(Mária Oslejšová, 5)

Pá-sel Jan-ko dva vo-ly, vá-sel Jan-ko
dva vo-ly na ze-le-nom ú-ho-ry;
na ze-le-nom ú-ho-ry.

kompa, 1/2
dvoj nax, 1/2, dva voz 1/2 (mel.)

Obr. 3: Melodický čistopis piesne *Pásel Janko dva voly*, 2. var. Jablonica (okr. Senica). Spev Mária Oslejšová (Pozostalost' K. Plicku, SNM v Martine)

(2X)

(Jablonica
(Mária Valentová, 50)

$\tau = 48$

Pred na-mi je stu-dna mú-ru-va-ná,
čo ti, mú-la, sa-ka se-pla-sa-ná,
či ti by-šted' vo-da se-šao-dí-la,
le-bo ri-sa do-mňa sa-li-bí-le.

Obr. 4: Melodický čistopis piesne *Pred nami je studna múruvaná*. Jablonica (okr. Senica). Spev Mária Valentová (Pozostalost' K. Plicku, SNM v Martine)

Handwritten musical score for the song "Ej, čačača, volečky". The score is written on aged paper with two staves of music and lyrics. The lyrics are "Ej, ča-ča-ča, vo-ľe-čky, / Ej, rúer-ny-ma ro-že-čky!". There are various annotations and stamps on the page, including "Jablonica", "Mladok Matice Slovenskej", and "21019". A small diagram of a guitar fretboard is visible at the bottom left.

Obr. 5: Melodický čistopis piesne *Ej, čačača, volečky*. Jablonica (okr. Senica). Spev Agneša Pin-kavová (SNKL-LA, sign. A VII 21 019)

215. KEBYS' BOLA MOJA
 „Do krepčena“, tanec mládencov pred muzikou
 Jablonica (okolie Trnavy)
 Z vlast. zápisov
Presto con spirito (♩ = 152-192) *sim.*

Ke-bys' bo-la mo-ja, kú-pil bych ti ko-ňa,
 co by sas' no-si-la na nem do kos-te-la.

Ked si neni moja,
 nekúpim ti koňa,
 nebudeš sa nosit
 na nem do kostela.

Obr. 6: *Kebys' bola moja*, tlačaná verzia piesne. Jablonica (okr. Senica). (K. Plicka: *Slovenský spevník I*, 1961, č. 215, s. 195)

1) madba Jablonica
(Anka Gažová, 37)

ke-lys bo-la mo-ja, ku-pil bych ti
 ko-na, čo by ses vo-vi-la na ňem do so-
 ste-la. Ale keď si máš mňa,
 nekupim ti sosa,
 nebudíš sa nosiť
 na ňem do kostola.

✕ Majstak Matice Slovenskej
 v Lúčanskom Svätom Martine

21045

Obr. 7: Melodický čistopis piesne *Kebys' bola moja*. Jablonica (okr. Senica). Spev Anka Gažová (SNKL-LA, sign. A VII 21 045)

1=56 madba Jablonica
 Matice Slovenskej (Pavel Pinkava, 52)
 v Lúčanskom Svätom Martine

si-ro-ta, si-ro-ta, tvo-ja vat-ba
 sto-jí, do-bre si vo-hle-dni, ko-ho me ni
 ne-mi

720

Obr. 8: Melodický čistopis piesne *Sirota, sirota, 1. var.* Jablonica (okr. Senica). Spev Pavel Pinkava (SNKL-LA, sign. A VII 21 070 – 21 071)

Jablonica
(Agneša Pinkavová)

q=46

Pri Dunajku šaty prala, vlna-ka-ya, poob-rid.
nad tie-čaj-kami pro-je-ny-sel ská-da-la, ská-da-la

Mojstak Matice Slovenskej
a Tardianskom Svätom Martine

20963

Obr. 9: Melodický čistopis piesne *Pri Dunajku šaty prala*. Jablonica (okr. Senica). Spev Agneša Pinkavová (SNKL-LA, sign. A VII 21 090)

v.

Jablonica
(Pavel Pinkava, 52)

Co-ču-vajte, hlav-ní pa-ni, má-lo,
čo sa ne-býd-ly v-dor-nej em-je-j sta-lo

Táto veta Jablonica - Rimava 104

Obr. 10: Melodický čistopis piesne *Počúvajte, hlavní pani*. Jablonica (okr. Senica). Spev Pavel Pinkava (Pozostalost' K. Plicku, SNM v Martine)

1 = 42

Jablonica
Pavel Pinkava, 52-

Na čáčovskej ru-ba-ni-ne,
na čáčovskej ru-ba-ni-ne le-ší funk-
ru-ba-ný č.

1a
requisit
malotýpny

Obr. 11: Melodický čistopis piesne *Na čáčovskej rubanine*. Jablonica (okr. Senica). Spev Pavel Pinkava (Pozostalost' K. Plicku, SNM v Martine)

Tanečníkovi Jablonica (mitra-
sta.)

Gajdosita!

Ani som { ne-krá-dol, a-to i-
ne-zbi-ľal
ni-ke-ď, sed ma ma-li ve-šit,
ni-be-ni-ctý spá-dly.

X
requisit

Obr. 12: Melodický čistopis piesne *Ani som nezbiľal*. Jablonica (okr. Senica). Spev Pavel Pinkava (Pozostalost' K. Plicku, SNM v Martine)

V.
 (Sed sa milá dušička vyjdeš do sveta, dedička)
 mel. 9) (Jablonica) (Pavel Pinkava, 52)

Za-da-la ma-ti, za-da-la ce-ru
 do cu-dej cu-dri-my, za-ja-la ti,
 pri-ta-ja-la ti by no-cho-dzi-la kni.

Majstak Matice Slovenskej
 v Turčianskom Svätom Martine

20977

Obr. 13: Melodický čistopis piesne *Zadala mati, zadala ceru*, 1. var. Jablonica (okr. Senica). Spev Pavel Pinkava (SNKL-LA v Martine, sign. A VII 20 977)

V.
 mel. 6) (Jablonica) (Mária Oslejová, 53)

Za-da-la ma-ti, za-da-la ce-ru
 do cu-dej cu-dri-my, do cu-dej cu-dri-my.

Majstak Matice Slovenskej
 v Turčianskom Svätom Martine

20978

Obr. 14: Melodický čistopis piesne *Zadala mati, zadala ceru*, 2. var. Jablonica (okr. Senica). Spev Mária Oslejová (SNKL-LA, sign. A VII 20 978)

v. (Jablonica) (Jablonica (Pavel Pinkava, 52))

Ve-se-lí vel-ké v Ká-ni sla-ve-no

1) 3) 3)

1)

Pavel Pinkava 1947

Obr. 15: Melodický čistopis piesne *Veselí velké v Káni slaveno*. Jablonica (okr. Senica). Spev Pavel Pinkava (Pozostalost' K. Plicku, SNM v Martine)